Szalay László Pál

A matróna szoknyájával csak óvatosan

„A distancia a tiszta látás pontja, a tiszta cselekvésé, a tiszta érzésé. Az ember mindig elhibázza, mert nem rendelkezik távlat fölött."
(Hamvas Béla)

Nyújtózva a Szajna felé

Párizsig nem szólt a jegyem, így nem tudok az illatokról, a fényekről, a házfalak sugdolózásáról, a kávéházi entellektüelekről, a *„cherchez la famme"* életérzésről mesélni. Pedig Istenemre mondom, megtenném, ha a talpam a mokaszin vékony gumibetétén keresztül érzékelhetné a Rue de la Huchette macskaköveinek tompított élét. Ugyan a lábban nem tehettem be a székes főváros pazar díszletei közé, de a lelkem április 15-én ott ragadt. A felcsapó láng, a kővé dermedt, gyanútlanul sétáló emberek, a televízión átjövő képek tehetetlenségre kárhoztató villódzása egyszerűen kalitkába zárták a lelkem. Ha bárki kérdezné a miértet… s kérdeztem gyakran magamtól, válaszom sincs rá. Sejtésem esetleg.

Talán a dédapai Grand Prix Paris 1900-as Omega zsebóra halk ketyegése, vagy az, hogy apám áhítattal beszélt a Sorbonne-ról, esetleg az enciklopédisták vérlázító, átkot maga után vonó gigászi munkája, de még inkább a francia egzisztencialisták mentsvárában töltött kamaszéveim hozhatták el ezt a lelkiállapotot. Az viszont, hogy tetőződött, és éjjel erre ébredtem, annak a sok megkeresésnek tudom be, akik a notre-dame-i tűzeset kapcsán tették fel kérdéseiket.

Értelmezve az érthetetlent

Nem volt elég egy megrázkódtatás. Egy váratlan, érthetetlen, hihetetlen tragédia, aminek, gondoltam naivan, egy olvasata lehet. Felbecsülhetetlen kár Párizsnak, végeérhetetlen veszteség Európának, kibeszélhetetlen kulturális sokk a világnak. Döbbenet és együttérzés költözött a szívembe, és aggodalommal követtem nyomon a hírekben a tűzoltók emberfeletti munkáját. Azt a hírt, megerősítést, bejelentést vártam, hogy vége, a tüzet megfékezték és a veszélyt elhárították. Ebből

tudhattam, hogy a pokoli lángok, amelyek évszázados műremekeket és egy ikonikus, korszakokon átívelő épületet fenyegettek, kihunytak.

Amire vártam reggelre, megérkezett. A megrázkódtatást követően kezdtek szivárogni a biztató hírek és a reménykedésre indokot adó tudósítások. Az épület szerkezete ép. A felújítás elkezdése miatt a 16 bronzszobrot a Huszártoronyról már korábban leemelték. A műtárgyakat, amelyek mozdíthatók voltak, biztonságos helyre menekítették. A nemrégiben felújított, majd 8000 sípot számláló orgona sértetlenül vészelte át a tűzvészt. Még égett a Notre Dame, mikor az első felajánlások megtörténtek a helyreállításra. A baj ugyan nem kicsi, sőt nagy, viszont van miért hálát adni. A katasztrófa óráról órára nem fokozódott, hanem a Huszártorony drámai leomlása után kezdtek magukra és mozgósítható eszközeikre találni a tűzlovagok, a döntéshozók, és az együttérző emberek. Mondhatni az egész világ összefogott, hogy az éjszaka csillagos egét végig szántó tűzbillog nyomát begyógyítsák és elfeledtessék.

Amikor az egyébként szenvtelen történések egy pillanat alatt emberi érzelmek amplitúdóját teszik próbára, s bizodalmunk van, hogy a világ e pici, de annál nagyobb figyelem övezte helyén az egyensúly helyrebillen, egyesek úgy döntenek, hogy a párizsi matróna szoknyája a legjobb hely arra, hogy kedvükre tele graffitizzék. Igaz, hogy a pillanatnyi érdeklődés tárgyát felhasználva nagyobb körbe tudom eljuttatni az üzenetem. Ha valami ennyire a kamerák kereszttüzébe kerül, akkor a sajátos mondandómnak is esélye van halló fülekre lelni. Viszont azt gondolom, hogy maga a notre-dame-i tűzkár elég fajsúlyos esemény, hogy megálljunk, fejfedőnket leválasszuk kobakunkról, tekintetünket a földre szegezzük, és egy percnyi csönddel adózzunk a veszteség felett. S talán ez a lelki zajtörő gát megteszi, hogy az időn, az értékeken és a felelősségen elmélkedjünk.

Nem vonva kétségbe a sokszínűséget, a véleménykülönbségek létjogosultságát, a gondolat szabadságát, számomra a mérleg serpenyőjében a súly máshová helyeződött, mint akik a Notre-Dame megpörkölődött, üszkös falát, a párizsi matróna szoknyáját, az itt és most képének torzítására használják fel. Akik nem magán az eseményen dermednek le, hanem azon, hogy miért sápítoznak e felett az emberek. Akik felelőtlen és rosszul célzott adakozásról beszélnek. Akik egyetlen helyzetet sem szalasztanának el, hogy a dolgokból viccet csináljanak. Akik pusztán épületről, kövekről, falakról beszélnek, mondván, ami pusztul, az élettelen. Akik az idő és a lángok próbálta katedrális épületét sokadrangú bejegyzésnek tekintik az azonnali dolgok listáján.

A hely szelleme

A Mennyei Jeruzsálem című filmben Balián, Jeruzsálem védője a sorsdöntő ütközet után megkérdezi Szaladint: *„Mit ér Jeruzsálem?"* A válasz pedig: *„Semmit…és Mindent."* Mit ér egy templom? Bizonyos szögből nézve semmit, más oldalról szemlélve jelentheti a mindent. Ez már tényállás a Notre-Dame-mal összefüggésben, mert vannak kicsinyek és nagyok, akik kifejezték együttérzésüket és támogatásukat. Más felségek és apródok pedig arról nyilatkoztak, hogy ebbe a kalapba még könnyet sem ejtenek.

Pedig a hely, a hely szelleme, mondhatni géniusza figyelemre méltó. Maguk a városok gyakorta egy szertartási környezetből nőttek ki. A Cité-sziget, ahol a Notre-Dame áll, a város központja, innen burjánzott szét a település a mai 12 milliós alfa-világvárossá. Ezen a helyen pogány és római templomok álltak, jelezve az elkülönülő kvalitást. Hamvas Béla megfogalmazásában: *„Szent hely, ahol az istenség van jelen, éspedig a hely istenről beszél, az isten a helyről."* Számomra az a hely és az az épület az istentiszteletre elkülönített helyet fejezi ki. Amikor a felújítási munkálatok zajlottak a gyülekezetünk Vártemplomán, a botránkozás kerülgetett, amikor a templom hűs előterében söröztek a megfáradt munkások. Hiszem, hogy a megszentelt hely más minőséget képvisel. Még akkor is, ha Kálvin János szerint *„a templom önmagában véve semmi sem volna, ha nem arra használnák, amire felszenteltetett."* Nem esve a bálványozás bűnébe, de megengedve magamnak Jézus tanítványainak a meggyőződését*: „Mert a házad iránti féltő szeretet emészt, rám hull a gyalázat, ha téged gyaláznak."* (Zsolt 69:10)

Jelek a falon

Valamiért így érzem, ezt a kifejezést találom megfelelőnek a párizsi Miasszonyunk templom körül kialakult disszonanciák ábrázolására, hogy telegraffitizik a matróna szoknyáját. Csak óvatosan az idős hölgy alj öltözetével. Csak csínján a szegények matériára festésével. Előgurulhat ám olyan szó a limlomok közül, ami nem a szegénységi bizonyítványt, hanem egy tisztább eszmét képvisel. Lehet, nem is gondolnánk, hogy a Notre-Dame művészein, kőfaragóin kívül is voltak bizony, akik előttünk nyomot hagytak az első gótikus templom kövein.

Viktor Hugo, aki sok találó elnevezése mellett óriási kőszimfóniának is becézte a Notre-Dame-ot, mondhatjuk testileg-lelkileg

bele is költözött, és be is népesítette az épületet. Tette ezt annak a rejtett, megbúvó szócskának, vésetnek a hatására, amit a toronyban talált. Ez indította el a végeérhetetlen regényt. Ananké, olvasta a görög szót, és lassan tagolta magában a kifejezést. Látnoki módon, a szó hatalmával élve meg is idézte végét a vésnöknek, elmúlását a vésetnek és majdhogynem sorstragédiáját a templomnak.

Nemcsak ő ismerte a Székesegyház titkait, hanem Terescsényi Gyögy magyar író, költő is, aki 1925-ban párizsi tanulmányúton járt. Nem térítette le útjáról, amikor a szegedi nép felháborodása miatt istengyalázás váddal elzárták. Nagypénteki cikkének realizmusa a botránkoztatás tényállását kimerítette. Hitét megőrizve tudósított Párizsból, a Notre-Dame bal tornyának villámhárítójától: *„Fönn, fönn magasan Párizs tornyai és tetői fölött, az ezeréves öreg templomba bevésve még most is ott van ez a két szó: Éljen Magyarország!"*

Gyógyulást remélve

A betegség mindig az éptől, a teljestől, az egésztől való eltérés. Egyfajta hiányállapot, aminél a helyreállítás, a legjobb elérhető erőnlétbe való visszaépülés a cél. Hugo szerint három tünetegyüttest kell gyógyítani a Notre-Dame-on: az idő, a vallási és politikai forradalmak és a divat okozta kóros állapotot. Maga *A párizsi Notre-Dame* című regénye védőbeszéd, segélykiáltás volt a *„társadalom folyamatos kipárolgásának lerakatáért"*(V.H.). Ma vajon mit érezne, látva a tűz pusztítását? Hinne a gyógyulásban, a dicsőséges feltámadásban? Nincs kétségem, hogy újabb remekműre vetemedne a párizsi matróna védelmében. Magában a regényben is mindenki védelmez valamit: Quasimodo Eszmeraldát, XI. Lajos a Notre-Damo-ot, a Notre-Dame pedig a falai közé menekülteket. A mai falfirkászok pedig a Notre-Dame ellenében kívánják megvédeni a földet, a szegényeket, az árvákat, özvegyeket és még ki tudja kit.

A gyógyulás valahol a szent küszöbén, ruhájának érintése nyomán, lábainak zsámolyánál képzelhető el. A vacsora közben Mária egy korsó nárduskenettel illette Jézus lábát. Az egyik tanítvány sajnálatát fejezte ki a pazarlás felett. Milyen sok szegényen lehetett volna segíteni ebből – fogalmazta meg az érveit. Jézus csendesen csak ennyit mondott: *„A szegények mindig veletek lesznek, de én nem leszek mindig veletek."* (Jn 12:7)

A gyógyulás az élet, a remény védelme. A megóvás állapota valami nagyobb árnyékában jöhet létre. Ezt érezte ifjúkora csapongó éveiben Rejtő Jenő is. Európai utazásait naplószerűen örökítette meg. Így ír: *„Meg akarom találni a problémáimra a valóság szögletes, de gyógyító formáit. De megyek csendben a Szajna felé. Mögöttem mélyen kondul a*

harang…talán Quasimodo lelke rázza a korhadt kötelet?" Párizs, a Notre-Dame, a Szajna az írónak a megérkezést, a gyógyulást jelenti. Hiszen ott van, ahol még sohasem haldokolt. Mert az a hit, amit megtestesít, szimbolizál a párizsi matróna, igazság szerint erősebb a halálnál.